

แคตกรรมชาติที่รัก

ระพี สาคริก

โลกได้กำหนดสังขธรรมไว้ชัดเจนว่า มนุษย์กับธรรมชาติ จำเป็นต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างแยกจากกัน มิได้ ความหมายของธรรมชาติหาใช่เพียง ต้นไม้ สัตว์ป่า ห่องทะเล ภูเขา หินและดินแม่ลมฟ้าอากาศ ในเมื่อสังขธรรมของการ ดำรงชีวิตประการหนึ่งคือ มนุษย์ทุกชีวิตที่เกิดมา จำเป็นต้องอยู่ร่วมกัน ดังนั้น ธรรมชาติที่หมายถึงมนุษย์ในสังคม จึงควรได้รับความสนใจให้ความสำคัญเพื่อการเรียนรู้ หากเข้าใจถึงสิ่งที่กล่าวแล้ว ย่อมเห็นได้ว่า บุคคลใดแสดงออกว่ารักธรรมชาติซึ่งเป็นต้นไม้ ดอกไม้ สัตว์ป่า แม้มิที่ศรัทธาว่าสวยงาม ซึ่งมีรูปลักษณะ หลากหลายอยู่ในธรรมชาติ หากมีความรักจริง ย่อมสะท้อนภาพพฤติกรรมให้เห็นได้ชัดเจนว่า มีความรักเพื่อนมนุษย์ด้วย

ดังนั้น บุคคลใดแสดงออกว่ารักธรรมชาติไม่ว่าด้วยลักษณะใด แต่อีกด้านหนึ่งยังคงสร้างระบบวัตถุที่มุ่งทิศทางกระแส ครอบงำรากฐานความคิดเพื่อนมนุษย์เพื่อหวังประโยชน์ใส่ตน บนฐานสังขธรรมย่อมหมายความว่า จริง ๆ แล้วก็คือมายาภาพ ซึ่งในความรู้ลึกลับ ๆ แฝงไว้ด้วยความต้องการที่จะใช้ความรักธรรมชาติเป็นข้ออ้างหาประโยชน์ใส่ตนต่อไปอีก

ธรรมชาติหาใช่ให้มนุษย์แต่เพียงปัจจัยสี่อันเป็นด้านรูปวัตถุ หากอีกด้านหนึ่งซึ่งน่าจะถือว่าสำคัญกว่า ก็คือให้การฝึกอบรม คุณธรรม - จริยธรรม อันถือว่าเป็นพื้นฐานการดำเนินชีวิตที่สำคัญยิ่ง เนื่องจากมนุษย์หาใช่มีเพียงร่างกายเท่านั้นไม่ แต่ยังมีจิตใจซึ่งถืออิทธิพลของกายไว้เป็นเงื่อนโซ่ด้วย

อนึ่ง ในรากฐานจิตใจมนุษย์ ก็มีกระแสความรักความผูกพันกับสรรพชีวิตและสิ่งต่าง ๆ ที่ร่วมเกิดร่วมดำรงอยู่บนพื้นฐานท้องถิ่นเป็นชุมพลังธรรมชาติ เพื่อการสร้างเสริมจริยธรรมให้เจริญงอกงามขึ้นอย่างมีเหตุผลที่สอดคล้องกันบนฐานความจริง ในวิถีชีวิตแต่ละคนจึงขาดการสัมผัสธรรมชาติทุกรูปลักษณะ ยิ่งธรรมชาติของมนุษย์ โดยที่สืบสานมาจากรากฐานตนเองอย่างอิสระเสรีมิได้ ไม่เช่นนั้นแล้วคง เติบโตขึ้นมาด้วยสภาวะจิตใจที่เหี้ยมโหดยิ่งขึ้นสามารถสะท้อนแนวโน้มทำลายให้ทุกสิ่งแม้เพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง ซึ่งสังคมปัจจุบันกำลังสะท้อนภาพนี้ให้เห็นได้เด่นชัดยิ่งขึ้นเป็นลำดับ

แต่ตั้งแต่เริ่มมา มนุษย์ก็มีพื้นฐานที่เกิด-ที่ดำรงอยู่ ร่วมกันกับสรรพชีวิตและสิ่งทั้งหลายที่อยู่ในป่า ครั้นเมื่อมีความเจริญด้วยอารยธรรมจึงแยกตัวแยกออกมาอยู่เมืองและมีบ้าน มีการจัดระบบครอบครัวและชุมชนเป็นฐานเด่นชัดยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ภายในกระแสชีวิตประจำวันของแต่ละคนแต่ละครอบครัว ย่อมละทิ้งไม่คิดที่จำเป็นต้องมีชิ้นส่วนจากป่าจากธรรมชาติในรูปลักษณะต่าง ๆ ให้ได้มีโอกาสสัมผัส เพื่อใช้เป็นสื่อในการสืบสานกระแสความรัก-ความผูกพันสู่ธรรมชาติ ได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นอย่างสมเหตุผล อย่างสอดคล้องกันกับความเจริญของร่างกายตนเอง

ในเมื่อเงื่อนโซ่ซึ่งมีอยู่ในรากฐานจิตใจเป็นธรรมชาติของแต่ละคนมาแต่เกิด มีรูปลักษณะไม่เหมือนกัน บางคนจึงเริ่มต้นชีวิตจากการแสดงความรักธรรมชาติของสัตว์ บางคนก็ เริ่มต้นจากการแสดงความรักธรรมชาติของต้นไม้ บางคนอาจ เริ่มต้นแสดงความรักธรรมชาติของสิ่งซึ่งปรากฏอยู่ในกระแสพลังธรรมชาติลักษณะต่าง ๆ เช่น เสียงนก-ร้อง เสียงเพลงและดนตรีอันมีพื้นฐานมาจากธรรมชาติของท้องถิ่น รวมถึงบทกวีและวรรณกรรม ซึ่งแสดงออกจากความจริงภายในรากฐานแต่ละชีวิตแต่ละสิ่ง แต่ควรไม่ลืมให้ความสำคัญแก่การให้โอกาสสัมผัสกับเพื่อนมนุษย์ที่หลากหลายด้วยรูปลักษณะ เพื่อสร้างสรรคกระแสความรักไว้เป็นพื้นฐาน อันอาจได้ก็ตามที่ปรากฏเป็นสังขธรรมอยู่เหนือวิถีการดำเนินชีวิตแต่ละคน จึงควรให้โอกาสแก่กระแสดังกล่าวให้มีการแสดงออก เพื่อความหวังที่จะก่อให้เกิด การสืบสานความรักในตัวเองให้ถึงซึ่งกันและกันได้ทุกเรื่อง บนวิถีทางการพัฒนาเพื่อพึ่งพาตนเอง อันถือเป็นพัฒนาคุณภาพชีวิตที่แท้จริง

เมื่อกล่าวมาถึงขั้นนี้น่าจะช่วยให้เห็นสังขธรรมได้อีกอย่างหนึ่งว่า บุคคลผู้อ่านอาจเห็นเพื่อนมนุษย์ไม่ว่าอยู่

ในระดัยไทย หากแสดงออกในลักษณะประกาศตัวเองว่ามีคุณสมบัติดังกล่าว เราฟังอ่านได้ว่ามีความจริงใจหรือไม่ หากมองด้วยการเอาภาพความรักซึ่งควรเด่นชัดคู่กับความรักความผูกพันคือ เพื่อนมนุษย์อย่างเท่าเทียมกันเป็นหลัก หากเห็นภาพด้วยความรู้สึกสนิทใจเป็นธรรมชาติย่อมเชื่อได้ว่า เป็นผู้รู้คุณค่าของสัจว์ปา ต้นไม้ แม้มิมีต้นที่กล่าวว่ามีคุณค่าและสวยงามอย่างจับจิตจับใจ หากขาดกระแสดังกล่าวภายในรากฐาน การปฏิบัติก็คงเป็นไปตามกระแสที่มีลักษณะเป็นยุคสมัยเท่านั้น เมื่อตนเองได้โอกาสย่อมใช้เป็นเครื่องมือแสวงผลประโยชน์เข้าตัว ส่งผลทำลายเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งต่าง ๆ ซึ่งปรากฏอยู่ในกระแสธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกันกับคนได้ไม่ยาก

ในเมื่อมนุษย์ทุกรูปทนามต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และระหว่างมนุษย์ด้วยกันเองก็เป็นสิ่งแวดล้อมให้แกกันและกันอย่างสำคัญที่สุดด้วย หากรากฐานการรับรู้การเข้าถึงธรรมชาติอันดีเป็นฐานความรักความจริงใจซึ่งแต่ละคนควรมีคือ เพื่อนมนุษย์สามารถอนุรักษ์สัจว์ปาไว้ได้เด่นชัด ก็กับอีกด้านหนึ่งก็มีโอกาสพัฒนาขึ้นมาอย่างอิสระ ย่อมเป็นเหตุให้รากฐานการศึกษาซึ่งมีเงื่อนไขกำหนดอยู่ในจิตใจได้รับการเปิดออก ช่วยให้สามารถเรียนรู้และเข้าถึงความจริงที่ปรากฏอยู่ในกระแสธรรมชาติของทุกชีวิตและสิ่งต่าง ๆ ทุกรูปลักษณะซึ่งปรากฏเปลี่ยนแปลงอยู่ในกระแสสิ่งแวดล้อมของชีวิตตนเอง ดังที่หลักธรรมได้ชี้ไว้ชัดเจนว่า หากรู้ตนเองได้ถึงความจริง ย่อมรู้ได้ถึงความจริงของบุคคลอื่นและสิ่งอื่นด้วย

หากคุณสมบัติดังกล่าว สามารถเกิดขึ้นอย่างสอดคล้องกันกับการเจริญของชีวิตซึ่งขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่ในครอบครัว ในโรงเรียน ในองค์กรซึ่งมีการจัดการ และในระดับบริหารประเทศ วิถีทางที่มุ่งสู่การแก้ปัญหาคนทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมย่อมบังเกิดขึ้นได้จริง อันดีเป็นธรรมชาติในตัวเองของสังคม อีกหนึ่งชีวิตแต่ละคนคงได้รับโอกาสให้พัฒนาตนเอง มุ่งสู่ทิศทางซึ่งมีความเป็นมนุษย์ผู้สมบูรณ์พร้อมด้วยคุณธรรม-จริยธรรมยิ่งขึ้นเป็นเงาตามตัว

หากพิจารณาถึงกระแสการเปลี่ยนแปลงของสรรพชีวิตและสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีเหตุมีผลสัมพันธ์อยู่กับวิถีชีวิตแต่ละคน หากบุคคลที่กำลังดำรงอยู่ ส่งเสริมตนเองให้เจริญยิ่งขึ้นบนพื้นฐานที่มีสติ ย่อมเข้าถึงความจริงได้ว่า การมีโอกาสสัมผัสกับชีวิตทั้งหลายและสิ่งทั้งหลายซึ่งสะท้อนปรากฏการณ์ที่เป็นจริง สืบเนื่องมาจากธรรมชาติซึ่งอยู่ในพื้นฐานของแต่ละชีวิตแต่ละสิ่ง โดยที่แต่ละคนถูกกำหนดจากธรรมชาติในตัวเองให้เข้ามาไว้ในบ้านในครอบครัวและในชุมชนท้องถิ่น กับอีกด้านหนึ่ง มีการออกไปสัมผัสกระแสบรรยากาศธรรมชาติทั้งในป่าและในสังคมทั่วไป ซึ่งเป็นการนำวิถีชีวิตสู่ภาวะหลากหลายของรูปลักษณะบนพื้นฐานธรรมชาติและวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่น ย่อมดีใจว่าเป็นวิถีการเรียนรู้เพื่อมุ่งหวังกระแสที่หวนกลับมาพัฒนารากฐานตนเอง ทั้งให้เปิ่กว้างและลึกซึ่งยิ่งขึ้นไปเรื่อย ๆ

อนึ่ง หากมองจากสังขรณ์อันเป็นพื้นฐานชีวิตมนุษย์แต่ละคน วิถีทางดังได้กล่าวแล้ว ควรได้รับการยอมรับว่าเป็นคือสิทธิของแต่ละคนอันชอบแล้วด้วยหลักธรรมะปฏิบัติ โดยที่ บุคคลผู้เข้าถึงธรรมะจริง - ย่อมเข้าใจได้ชัดเจนอยู่ในตัวเองแล้ว

โดยที่สังขรณ์อันเป็นพื้นฐานธรรมชาติได้มอบโอกาสดังกล่าว ไว้ให้แต่ละคนอย่างเท่าเทียมกันอยู่แล้ว ทั้งนี้แหละทั้งนั้นก็ เพื่อหวังการ เรียนรู้ที่เกิดจากรากฐานจริงในตัวเองอันดี เป็นฐานความเจริญด้านจริยธรรมที่แท้จริง แต่ภายใต้สภาพความหลากหลายของชีวิตมนุษย์ซึ่งอยู่รวม ๆ กันโดยที่เห็นได้ในแต่ละช่วง ย่อมมีทั้งบุคคลผู้ดีอันอาจในด้านวัตถุที่เหนือกว่าและด้อยกว่า สัมผัสกันอยู่เป็นสังขรณ์

จึงทำให้กล่าวได้อย่างชัดเจนว่า บุคคลใญ่มีใช้อำนาจซึ่งคนมีเหนือกว่าบุคคลอื่นไม่ว่าในรูปลักษณะใด ปักกันหรือทำลายกระแสดความรักความผูกพันของเพื่อนมนุษย์หรือชีวิตโลกก็ตาม ที่ปรากฏเป็นสิ่งแวดล้อมของคน แม้บุคคลผู้ใช้อำนาจเชื่อว่าเป็นการแก้ปัญหาคนทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จริง ๆ แล้วผู้ก่อพฤติกรรมมุ่งใช้อำนาจคือเพื่อนมนุษย์นั่นเอง ที่ควรได้ชื่อว่า เป็นผู้ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างถึงรากฐานอันดีเป็นที่สุดแล้ว เนื่องจากความเป็นมนุษย์ในคนต้องถูกทำลายลง ทำให้คนในด้านที่ถูกทำลายต้องกลายเป็นผู้

ทำลายป่า และชีวิต ตลอดจนสรรพสิ่งอื่น ๆ ซึ่งปรากฏอยู่ในกระแสธรรมชาติต่อไปอีกอย่างไม่ได้

แม้บุคคลผู้ดำรงชีวิตอยู่อย่างซาดความจริงใจต่อเพื่อนมนุษย์ ย่อมไม่มายความได้ว่า ความเป็นธรรมชาติซึ่งมีรากฐานจริงอยู่ในบุคคลผู้นั้นก็ได้ถูกทำลายลงไปแล้ว ทำให้ซาดความเคารพในความเป็นธรรมชาติของบุคคลอื่นผู้อยู่ร่วมสังคัมร่วมโลกด้วยกันกับตน

กรณีปัญหาคนทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีสาเหตุสืบเนื่องมาจากสองลักษณะคือ ลักษณะที่เป็นทิศทางตรงซึ่งได้แก่การมุ่งใช้อำนาจในด้านรูปวัตถุที่มีเหนือกว่า บังคับปิดกั้นการเรียนรู้ความจริงจากสภาพที่เป็นจริง โดยเชื่อว่าการแก้ปัญหา หรือไม่ก็ตนเองต้องการประโยชน์จึงใช้อิทธิพลวัตถุเป็นเครื่องมือซาดคนผู้ซึ่งอยู่ในสภาพที่ค้อยกว่าตนในเชิงใช้อำนาจสืบข้าง กับอีกลักษณะหนึ่งที่เป็นทางอ้อมซึ่งได้แก่การใช้กระแสการเปลี่ยนแปลงในด้านรูปวัตถุหรือด้านเทคโนโลยีซึ่งแฝงไว้ด้วยผลประโยชน์ของฝ่ายคน โดยใช้อำนาจทางการศึกษาและเศรษฐกิจที่เหนือกว่า กำหนดกระแสการเปลี่ยนแปลงรูปลักษณะ เพื่อรักษาสถานภาพของตนให้เป็นฝ่ายนำ ส่งผลครอบงำรากฐานจิตใจอีกฝ่ายหนึ่งอย่างค้อยเนื่อง

ในขณะที่กระแสปัญหาส่งผลทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหนักมากยิ่งขึ้น ทำให้คนรู้สึกกังวลใจกว้างขวางออกไปเรื่อย ๆ การปลุกค้นไม้ซึ่งเป็นกิจกรรมที่แสดออกจากคนหลายกลุ่ม หากมองที่คน ไม่ว่าที่ตัวบุคคลผู้ลงมือแสดง หรือใช้อำนาจสั่งการให้ผู้อยู่ใค้อย่างกระทำ หากซาดความรักความผูกพันจากใจจริงซึ่งจำเป็นต้องมีอยู่ในรากฐานแต่เป็นไปคยอมกระแส คงไม่มีผลแตกต่างไปจากการประคิมรัฐสิ่งซึ่งมีพื้นฐานอยู่กับด้านรูปวัตถุหัว ๆ ไป ซึ่งเมื่อเกิดขึ้นแล้ว ก็ย่อมมุ่งวิถีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะแตกค้อยในที่ลุด คังเช่นที่เรามากกล่าวกันจนคิตพยากว่า เมืองไทย หัวอะไรก็มักฮือฮากันเป็นพัก ๆ แต่ไม่มีใครนำมาวิเครระห้อย่างจริงจังว่ามีสาเหตุมาจากอะไร ซึ่งเป็นเช่นนี้กันทุก ๆ เรื่อง

การณ็คคิตตามทีหวังใค้ว่า คนจะช่วยเหลือสร้งกระแสธรรมชาติให้ดำรงอยู่ และสืบสานต่อไปใค้อย่างมั่นคง ๗ ทีตนเองของแค้ละคน จำเป็นต้องมีความรักความผูกพันค้อยสิ่งนั้น ๆ เป็นความจริงอยู่ในรากฐานจิตใจ และสะห้อยภาพพฤติกรรมที่เน้น การปฏิบัติจริงอย่างค้อยเนื่อง ซัดเจนอนุ่ยเสมอ หรืออาจกล่าวว่ามีผู้ปัญหาอย่างไม้อ้อย เพื่อใค้โอกาสเรียนรู้ใค้ลึคซึ่งยิ่งขึ้น ช่วยใค้วิถีการค้อยใค้มีคิตลยเข้าใค้ไปเสริมรากฐานตนเอง ทำให้วิถีการซึ่งก่อใค้เกิดบรรยากาศที่สงบเย็นยิ่งขึ้นเป็นลาคคิม จนถึงทีลุดค้อยมรู้และเข้าถึงแก่นแท้ของธรรมลึคซึ่งยิ่งขึ้นเป็นเงาคคิมคิตัว หรืออีกนัยหนึ่งคือ ธรรมทีแท้จริง ย่อมเรียนใค้จากการมุ่งหำบนรากฐานจริงของแค้ละคน นั้นเอง

อนึ่ก หากเห็นซัดเจนอนุ่ยปัญหาคังกล่าวเป็นลึ่กเกิดจากคน และมองจากมุมตรงเห็นว่าเป็นคนในค้ำนซึ่งรากฐานการศึกษาและชีวิต คค้อยอยู่ในสภาพที่ยังค้อย การคิตคักใค้ใค้ถึงรากฐานจึงควรถึอหลักความจริงมุ่งสู่อีกค้ำนหนึ่ง คังทีกล่าวกันว่า เคนหวนกระแส กล่าวคือ - มุ่งฟื้นฟูสภาพะซึ่งค้อยอยู่ ค้อยการใค้โอกาสเรียนรู้ความจริงทั้งสองค้ำนอย่างอิสระ แม้จะค้อยใค้รับผลสะห้อยกลับมากะทบในรูปลักษณะคคิตตาม ควรถึอเป็นลึ่กฝีกฝนค้อยตัวเองใค้รู้จัก ยอมรับความจริง เพื่อการเข้าถึงลึ่กธรรมชีวิตลึคซึ่งยิ่งขึ้น

แต่การณ็กจะเป็นไปใค้คังกล่าว บุคคลผู้อยู่ในฐานะทีมีอำนาจเหนือกว่า จำเป็นต้องมีรากฐานค้อยเองอิสระก่อนอื่น โดยทีไม่เพียงแต่นำเอาผลจากการกระทำจากทีคคิตหนึ่งมาอ้างเพื่อหวังสร้งกระแสบังคคิมใค้คนอื่นค้อยกระทำ คคิม ซึ่งจริง ๆ แล้วยค้คือความรู้ลึคซึ่งค้อยการใค้ผลเป็นไปคคิมทีตนเองอยากใค้ แต่โดยลึ่กธรรม ยึ่กกระทำบนฐานคคิมอยาก ผลทีปรากฏในระยะยาวก็ยึ่กไมคคิมคคิม

บนพื้นฐานการเรียนรู้อย่างอิสระของแค้ละคนทีนำใค้สู่การรู้ใค้ทั้งสองค้ำน ค้ำนหนึ่งน่าจะหมายถึงการปฏิบัติทีสืบเนื่องมาจากรากฐานคคิมคคิมเชื่อในตนเอง ไม่ว่าผลจากแค้ละช่วงชีวิตจะปรากฏออกมำอย่างไร

กับอีกด้านหนึ่ง ผลที่ปรากฏออกมา ไม่ว่าจะทำให้รู้สึกพอใจหรือไม่พอใจ ย่อมทำให้กระแสการเรียนรู้มุ่งถึงเงื่อนไข ซึ่งอยู่ในรากฐานความคิคนเอง ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีทางนำสู่การรู้การเข้าถึงเหตุและผลให้ลึกซึ้งชัดเจนยิ่งขึ้นไปเรื่อย ๆ

ดังนั้น ถ้าถือเอาสังขธรรมชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นสมมติฐานกำหนด คงกล่าวได้ว่า ธรรมชาติของบุคคลผู้ซึ่ง ณ ที่จุดยืนของตน อยู่ในค้ำซึ่งมีอำนาจเหนือกว่า ควรให้ความสำคัญแก่ผู้ซึ่งชีวิตอยู่ในระดับใต้อำนาจ โดยที่สามารถรู้และเข้าถึงความเป็นผู้ใหญ่อย่างแท้จริง กล่าวคือ มีความรู้สึกนึกคิดที่เปิดกว้าง มีความพร้อมต่อการเข้าใจถึงความจริงภายในรากฐานการศึกษาของคนซึ่งชีวิตยังต่อยกว่า และเปี่ยมด้วยเมตตาธรรมโดยแท้ กับทั้งไม่สะท้อนภาพให้เห็นถึงการแสดงออกในลักษณะทะเลาะเบาะแว้งกันและกัน อันถือเป็นภาวะซึ่งยึดติดกันอยู่คนละด้านของปัญหาที่ปรากฏหลากหลายอยู่ในชีวิตประจำวัน หากเข้าใจได้ถึงสังขธรรม หากวิถีชีวิตคนซึ่งเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ในสังคม มีคุณลักษณะดังกล่าวเด่นชัดยิ่งขึ้นเป็นส่วนใหญ่ สังคมย่อมได้รับกระแสอันทรงคุณประโยชน์เพื่อการสร้างสรรค์จากด้านหนึ่งอย่างแน่นอนที่สุด

ในอีกด้านหนึ่ง ท่ามกลางภาวะหลากหลายของคนทั่วไปซึ่งถือว่าแต่ละคนเป็นพื้นฐานที่แท้จริงของสังคม ควรตระหนักได้ด้วยจิตสำนึก ถึงความรับผิดชอบร่วมกันในการกำหนดวิถีทาง เพื่อให้ได้มาซึ่งบุคคลผู้เปี่ยมพันด้วยคุณธรรมและจริยธรรม อันถือเป็นสมบัติอันแท้จริงของความเป็นผู้ใหญ่ ใ้มีโอกาสดำเนินระบบอำนาจทุกรูปลักษณะและเหมาะสมสิ่งซึ่งเป็นเหตุเป็นผลบนฐานธรรมชาติของแต่ละระดับ จนถึงผู้บริหารประเทศผู้ถืออำนาจเหนือประชาชนทั่วไป

ถ้าแต่ละคนซึ่งดำรงชีวิตอยู่ในโครงสร้างสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ณ ค้ำซึ่งอยู่ในระดับพื้นฐานอันถือเป็นคนส่วนใหญ่ เป็นผู้รู้และเข้าถึงความจริงได้ทุกกรณี สามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบและสภาวะอำนาจ ณ ที่ตนเอง มาเป็นสภาวะที่ทำให้เห็นได้ชัดเจนว่า เป็นค้ำของคุณธรรม-จริยธรรม ซึ่งใช้แก่ชีวิตคนผู้ที่ยังต่อยกว่าตน แม้แก่เยาวชน ย่อมมีผลช่วยให้สภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ว่ารูปแบบใด ซึ่งขณะนั้นยังคงเลวร้ายลงไปเรื่อย ๆ ใ้มีโอกาสดำเนินตัวเองสู่สภาพปกติ อันเป็สิ่งสอดคล้องกันกับการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของชีวิตแต่ละคน ส่วนเงื่อนไขที่ว่าเร็วหรือช้าย่อมรู้ได้ว่า เป็นเพียงข้ออ้างของผู้ซึ่งขาดความจริงใจที่จะปฏิบัติเท่านั้น

ท่ามกลางกระแสปัญหาที่ทำให้สังคมปรากฏแนวโน้มทรุดโทรมลงไปเรื่อย ๆ ในปัจจุบัน ก็มีเสียงสะท้อนออกมาเป็นครั้งคราวห่านองว่า เขาให้อำนาจไว้เพื่อใช้-ก็คืองใช้ เสมือนว่าประเด็นนี้เป็นสังขธรรมที่ควรยอมรับ แดงเมื่อถูกวิจารณ์หนัก ก็ยังปรากฏกระแสเสริมต่อไปอีกว่า แต่ควรใช้ไปในทางที่ถูก หากถามต่อไปอีกว่า ทางไหนคือทางที่ถูกก็มักได้รับคำตอบอย่างรวบรัดว่า ทางที่ชอบด้วยเหตุและผล แต่ถ้าขอให้อธิบายต่อไปอีก ก็มักได้พบกับภาพของการใช้พื้นฐานความต้องการของคนเองเป็นที่ตั้งเพื่อการชี้แจง แทนการนำเข้าถึงภาพของสังขธรรมชีวิตที่เห็นได้ชัด

เมื่อนำภาพรวมดังกล่าวมาพิจารณาให้ลึกซึ้งลงไปอีกระดับหนึ่ง ย่อมพบกับภาพเงื่อนไขพื้นฐานความคิคนของคนเหล่านั้น กับปรากฏการณ์ซึ่งออกมาในรูปแบบเดิม ๆ นั่นคือ การนำอำนาจซึ่งมีอยู่ในมือมาใช้โดยตรงกับผู้ที่อยู่ใต้อำนาจตัวเอง ดังนั้น ไม่ว่าจะนำเอาเงื่อนไขใด ๆ มาพยายามอธิบายว่าชอบแล้วด้วยเหตุและผล จริง ๆ - แล้วก็ยังคงเป็นกระแสซึ่งไม่ถึงรากฐานความจริง ดังที่หลักธรรมได้ชี้ไว้ชัดเจนว่า การณ์จะแก่ไขที่บุคคลใดก็ตามควรเน้นแก้ไขตนเองก่อนอื่น

หากนำหลักธรรมที่กล่าวไว้ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมมีสองด้าน มาเพื่อหวังใช้เป็นฐานพิจารณาเรื่องนี้ให้เข้าใจได้แจ่มชัดยิ่งขึ้น เมื่อมองที่กระแสอำนาจ ควรเข้าใจได้ว่ามีสองด้านด้วย แต่คนผู้ซึ่งยึดติดอยู่ด้วยด้านที่เป็นรูปวัตถุ ย่อมมองเห็นได้ด้านเดียวและเป็นด้านวัตถุด้วย เมื่อนำไปใช้กับบุคคลอื่น ซึ่งคามเหตุและผลควรได้รับการปรับเปลี่ยน

สังขรณ์ของแต่ละด้าน หรืออาจกล่าวว่าเป็นการปรับเปลี่ยนจากฐานธรรมชาติของด้านหนึ่ง มาสู่ฐานธรรมชาติของอีกด้านหนึ่ง อย่างสอดคล้องกันกับสิ่งซึ่งเป็นความจริงที่ปรากฏอยู่ในรากฐานทั้งสองค้ำนั้นเอง ซึ่งหมายความว่า บุคคลผู้ถืออำนาจเหนือกว่า จำเป็นต้องรู้และยอมรับความจริงในตนเองได้ก่อนอื่น จึงจะสามารถรู้ความจริงในเพื่อนมนุษย์และปรับเปลี่ยนสิ่งซึ่งสัมพันธ์ถึงรากฐานตัวเองได้โดยแท้

บุคคลใดผู้ยืนอยู่ในด้านที่มัวอำนาจเหนือกว่าคนในอีกด้านหนึ่ง หากมีภาวะยึดติดด้านซึ่งเป็นรูปวัตถุของสิ่งต่าง ๆ เป็นความจริงอยู่ในรากฐานตัวเอง นอกจากมองประเด็นที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดไม่เห็น - รับฟังแล้วเข้าใจไม่ถึง ตนเองในสภาพปัจจุบันที่เป็นจริง นอกจากไม่อาจแสดงความสามารถในการพัฒนาคนผู้ซึ่งชีวิตยังคงค้ำค้อยกว่า หรือตกอยู่ใต้อำนาจโดยหน้าที่ซึ่งพึงมีความรับผิดชอบตามกฎหมายธรรมชาติแล้ว พฤติกรรมใด ๆ ซึ่งกำหนดขึ้นโดยคนลักษณะเช่นนี้ ย่อมส่งผลทำลายบุคคลอื่นสิ่งอื่นซึ่งอยู่ร่วมกระแสร่วมกันกับตน ในขณะที่ตัวเองก็อาจยังคงเชื่อว่าการกระทำในสิ่งที่สร้างสรรค์ จนกว่าจะถึงจุดอันเป็นที่สุดของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มนุษย์ผู้เกิดมาและดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน ต่างก็เป็นธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่กันและกัน อันถือเป็นสังขรณ์โดยแท้ ไม่ว่าจะมองจากด้านโลกสังขรณ์ หรือจากด้านธรรมสู่โลก เช่น เกี่ยวพันกับการมองจาปฏิบัติสู่ปริยัติและจากปริยัติสู่ปฏิบัติ หากการศึกษาสามารถพัฒนารากฐานแต่ละคนให้สามารถหยั่งลงลึก สู่อะไรที่สำเร็จ โลกย่อมมุ่งวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความสุข หนทางกลับมาสุนของความต้องการอันแท้จริงของแต่ละคนได้ช่วยตัวของมันเอง

แต่เมื่อกล่าวมาถึงจุดนี้ ก็ควรหวนกลับไปมองสู่อีกด้านหนึ่งอันถือเป็นฐานที่แท้จริง และกล่าวได้ว่า ก่อนที่เราจะมุ่งคิดถึงความสุขความสงบเย็นของมนุษยโลก ตัวเราเองจำเป็นต้องไม่ตกอยู่ในสภาวะที่มัวอะไร ๆ ก็เปรียบเสมือนว่าเราแยกโลกไว้คนเดียว เพราะแท้ที่จริงแล้วชีวิตแต่ละคนที่เกิดมาและตายไปในที่สุด ก็คือสังขรณ์ของสิ่งหนึ่งซึ่งอยู่ในกระแส และเพียงช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น ดังนั้นหากมองได้ถึงยอมเห็นทางออก ซึ่ง ณ จุดนี้ยอมขึ้นอยู่กับสิ่งซึ่งตัวเอง เข้าถึงและเห็นได้เอง อันเป็นภาพที่เห็นได้เฉพาะตัวโดยที่เชื่อมกันได้ก็คือของจริง.